

اولین خلبان ایرانی

(زندگینامه کامل - حد دتقی خان پسیان از تبریز تا مشهد ۱۲۷۰ - ۱۳۰۰ ش)

مصطفی شریانی

(پژوهشگر تاریخ ایران)

دکتر علیرضا علی صرکی

(دانشیار گروه تاریخ دانشگاه پیام نور)

سرشناسه	: شریفی نیا، مصطفی، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: اولین خلبان ایرانی (زندگینامه کلنل محمدتقی خان پسیان از تبریز تا مشهد ۱۲۷۰ - ۱۳۰۰ش)
مشخصات نشر	: همدان: تدین، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۳۲۶ ص.: مصور (رنگی).
شابک	: ۱۰۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۶۴-۱۱-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: ...
یادداشت	: کتابها
شناسه افزوده	: ...، علیرضا، ۱۳۴۴ -
شماره کتابشناسی ملی	: ۳/ ۷۹۸۰

نام کتاب: اولین خلبان ایرانی (زندگینامه کلنل محمدتقی خان پسیان از تبریز تا مشهد ۱۲۷۰ - ۱۳۰۰ش)
مؤلفان: مصطفی شریفی نیا، علیرضا علی صوفی

ناشر: تدین

طراحی جلد و صفحه آرایی: تبلیغات آپادانا

چاپ و صحافی: چنار

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

فهرست

مقدمه ۱

بخش اول

آشنایی با زندگی و سرگذشت سیاسی محمدتقی خان پسیان ۵

فصل اول

پیشینه تاریخی خاندان پسیان ۷

دوران کودکی و تحصیل محمدتقی خان پسیان ۹

آغاز ماموریت‌های نظامی محمدتقی خان پسیان در ژاندارمری ۱۳

فصل دوم

درگیری با قزاق‌های طرفدار روس ۲۲

رورها، سخته و آشفتگی سیاسی در همدان ۳۳

فصل سوم

ایستادگی محمدتقی خان در برابر سپاه روس - همدان ۴۳

مقاومت در همدان و اسدآباد ۵۴

محمدتقی خان پسیان در شهرهای جنوبی همدان ۶۲

فصل چهارم

ایستادگی محمدتقی خان در برابر سپاه روس - کرمانشاه ۶۴

نبرد بیدسرخ ۶۹

از دست رفتن کرمانشاه و قصرشیرین ۷۴

فصل پنجم

ایستادگی محمدتقی خان در برابر سپاه روس - عراق ۸۰

نبرد خانقین ۸۱

آخرین مبارزه محمدتقی خان با سپاه روس در ایران ۸۶

نقش محمدتقی خان در جنگ جهانی اول ۸۶

فصل ششم

چگونگی ورود محمدتقی خان پسیان به ارتش آلمان ۹۰

آموزش خلبانی در ارتش آلمان ۹۱

محمدتقی خان پسیان در جبهه‌ی لهستان ۹۵

زندگی در آلمان ۹۷

فصل هفتم

بازگشت به ایران ۱۰۱

ریاست ژاندارمری خراسان ۱۰۳

سیدضیاءالدین طباطبایی ۱۱۲

ارتباط سیدضیاءالدین با محمدتقی خان پسیان ۱۱۸

دخترگیری قوام السلطنه توسط محمدتقی خان پسیان ۱۲۱

حکومت محمدتقی خان بر خراسان ۱۲۳

محمدتقی خان در کابینه قوام السلطنه ۱۳۷

رئیس‌الوزاری قوام و موضع‌گیری وی علیه محمدتقی خان ۱۳۹

واکنش‌های دولت و ارتش به قیام محمدتقی خان پسیان ۱۴۵

فصل هشتم

شهادت کلنل محمدتقی خان پسیان ۱۶۶

حوادث پس از شهادت محمدتقی خان پسیان ۱۷۳

روایت‌هایی راجع به شهادت محمدتقی خان ۱۸۳

تجزیه و تحلیل قیام کلنل محمدتقی خان پسیان ۱۸۹

بخش دوم

شخصیت و جایگاه محمدتقی خان پسیان ۲۱۱

فصل اول

شخصیت اخلاقی محمدتقی خان پسیان ۲۱۳

محمدتقی خان پسیان در نگاه اطرافیان ۲۳۰

فصل دوم

تاثیرگذاری محمدتقی خان بر سایرین ۲۴۶

اندیشه‌های بنیادی محمدتقی خان پسیان ۲۵۲

بخش سوم

فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی محمدتقی خان پسیان ۲۵۹

فصل اول

فعالیت‌های سیاسی ۲۶۱

۲۶۵..... موضوع‌گیری در برابر روس و انگلستان

۲۷۵..... موضوع‌گیری در برابر عثمانی‌ها و آلمانی‌ها

فصل دوم

۲۸۳..... فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی

۲۸۷..... فعالیت‌های فرهنگی

فصل سوم

۲۸۹..... بهبود وضعیت اجتماعی

۲۹۷..... نتیجه‌گیری

۳۰۳..... منابع و مآخذ

۳۱۳..... فرهنگ اصطلاحات

کتاب مورد نظر پیرامون زندگی شخصیتی تاریخی در دوران معاصر به نگارش در آمده است که در راه آزادی کشور و اعتلای میهن در دوران بسیار پر تلاطم سیاسی و آشفتگی‌های اجتماعی تلاش‌های بسیاری انجام داده است. بررسی تحولات سیاسی آن دوران بیانگر شرایط حاکم در آن سالهاست. پرداختن به زندگی افرادی چون میرزا کوچک‌خان، شیخ محمدخیابانی، کلنل محمدتقی‌خان پسیان و آزادی خواهان دیگر می‌تواند روند چگونگی فشارهای سیاسی و اقتصادی محسوس شده بر ایران و دولت و دربار را روشن سازد و علل برپایی خیزش‌های آزادی خواهانه را به خوبی نمایان سازد.

بررسی زندگی و قیام محمدتقی‌خان پسیان از آن نظر دارای اهمیت است که وی نسبت به جایگاه میرزا کوچک‌خان - شیخ محمدخیابانی و دیگر انقلابیون، از جایگاه دیوانی بالاتری در کشور قرار داشت. چرا که وی دارای مقام‌هایی همچون استاندار و حاکم ارشد ژاندارمری خراسان بوده است. با توجه به این موضوع می‌توان قیام او را به گونه‌ای دیگر بررسی نمود. اما نکته در اینجا است که چرا وی با این وضعیت، دست به قیام و دشمنی با حکومت زد. بنابراین سعی شده است تا زندگی کلنل محمدتقی‌خان پسیان را از ابتدا تا شهادتش مورد بررسی قرار دهیم و با شیوه اخلاقی او و چگونگی آغاز قیامش آشنا شویم. این کتاب در سه بخش تألیف یافته است. بخش اول به زندگینامه محمدتقی‌خان از تولد تا قیام و شهادت وی اشاره دارد. در این بخش، سالهای جنگ جهانی اول و مبارزه محمدتقی‌خان در آن دوران، شرح داده شده است. همچنین در ادامه سالهای حضور محمدتقی‌خان در آلمان و فعالیتهای وی در این کشور بررسی

شده و سپس بازگشت وی از آلمان و فعالیت وی در امور سیاسی و حکومتی مورد توجه بوده و بالاخره قیام او و تجزیه و تحلیل قیامش از نظر سیاسی مورد واکاوی قرار گرفته است.

بخش دوم این کتاب با عنوان شخصیت و جایگاه محمدتقی خان پسیان نام گذاری شده است. در این قسمت به خصوصیات رفتاری و شخصیتی محمدتقی خان از منظر دوستان و مخالفان وی پرداخته شده است و در بخش سوم و پایانی، فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی محمدتقی خان در طول دوران زندگی‌اش مورد توجه رافع شده است.

مطالعه تاریخ زندگی این افراد نه تنها ما را با دلاوریهای هموطنان خود در برابر مستبدین و استعمارگران آشنا می‌کند، بلکه درس آزادگی و از خود گذشتگی را که از ویژگیهای مردم این سرزمین باشد در اذهان زنده نگه می‌دارد.

بدین علت باید گفت: انجام تحقیقات علمی و تاریخی به وقت و مطالعه دقیق و طولانی نیاز دارد. چرا که یک انحراف در ثبت واقعه‌ای ممکن است افکار قشرهای مختلف جامعه را منحرف سازد و این خود شخصیت و اقدامات اشخاص، بیشتر صدق می‌کند. زیرا که اظهار نظری غلطانه می‌تواند اشخاص بزرگی را کوچک و خوار سازد و یا بالعکس افرادی نالایق را طربانده شده را به شخصیت‌های بزرگ تبدیل سازد. برای نمونه می‌توان از شخصیت مختار بن ابوعبیده ثقفی یاد کرد. در برخی کتب تاریخی او را فردی قدرت طلب و بی تفاوت به دین و ائمه شیعه یاد کرده‌اند که نویسندگان این کتب، شیعیان افراطی و تندرویی بودند که غافل از شرایط زمانه تنها یک بعد از سیاست را در نظر می‌گرفتند. دسته‌ای دیگر از منابع وی را بیگانه پرست و دشمن آبا و

مقدمه/۳

اجدادی عرب می‌دانستند که می‌توان این نوع منابع را در کتب آل‌سفیانی و آل‌زبیری دید. البته واقعیت امر وی شخصی لایق و زیرک و طرفدار ائمه بود. در تاریخ معاصر و از جمله دوران جنگ جهانی اول پس از آنکه ایران به چند دسته تقسیم شد و هر دسته به دنبال منافع و حفظ جایگاه خود تلاش می‌کرد، اختلاف عقایدی در ثبت حوادث روز و نتایج حاصل از آن به دست آمد، عده‌ای مجاهدین را سربازان واقعی وطن می‌دانستند و عده‌ای آنان را یاغیان و تندرهای می‌دانستند که از فرمان حکومتی سرپیچی کرده‌اند و وضعیت مملکت را به بحران رسانده‌اند. بنابراین برای روشن شدن واقعیت و چگونگی آغاز مبارزه مجاهدین از جمله محمدتقی‌خان پسیان با متفقین، سعی شده تا پرده از نقاط تاریک برداشته شود. بنابراین در بررسی زندگی رجال سیاسی و جنبش‌های مختلف همواره لازم است این نکته مهم را در نظر داشت که از دیدگاه ایستار نگر پیرامون افراد و جنبش پرهیز نمود و هر کدام را به فراخور شرایط و تطوّر و تحولی که در دوران‌های مختلف به وجود می‌آید با دیدگاهی سیال و پویا نگر که مورخ را از مطلق بینی برحذر می‌دارد، نگریست. بکار از مشکلات اساسی تاریخ نویسی معاصر ما این است که در تجزیه و تحلیل زندگی سیاسی افراد نهضت‌ها و جنبش‌های مختلف عمدتاً با نگرشی ایستار به صورت خوب یا بد و نقشی مثبت یا منفی آنها را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم اما نگرشی سیال و پویا می‌تواند امتیازات مثبت و منفی، خدمت و خیانت، تعقیب منافع ملی و انحراف از آن را در ادوار مختلف زندگی رجال و دوره‌های تاریخی با هم مورد ارزیابی قرار دهد. با این رویکرد در مجموع محمدتقی‌خان پسیان به رغم تأملیمات سیاسی و

۴/ اولین خلبان ایرانی

حکومتی و فراز و نشیب مختلفی که طی نموده، خدمات ارزشمندی از جنبه‌های مختلف سیاسی، نظامی و فرهنگی به میهن خود ایفا کرده است. انگیزه‌ی به تحریر در آوردن این اثر آن بوده است که به مدد بهره‌گیری از منابع و مآخذ و اسناد گذشته، نقش محمدتقی‌خان پسیان را در سیر آزادی‌خواهی و از جان گذشتگی در راه میهن نمایان سازیم تا شاید ذره‌ای از خدمات وی در راه وطن را یادگار داشته باشیم.

www.ketab.ir